

Corpus de varietats socials

Materials de treball

Emili Boix-Fuster, Marina Àlamo, Mireia Galindo i F. Xavier Vila

UNIVERSITAT DE BARCELONA

SUMARI

LES VARIETATS SOCIOCULTURALS DE LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA: EL COS (CORPUS ORAL DE VARIETATS SOCIOCULTURALS) DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA 9

1. Els grans canvis socials al darrere dels canvis sociolingüístics de Barcelona i la seva regió	10
1.1. Canvis demogràfics, socials i econòmics	10
1.2. Canvis polítics i comunicatius	12
1.3. Canvis sociolingüístics	13
2. Els corpus de llengua catalana oral	16
3. Objectius del COS	19
4. Descripció del COS	22
4.1. Disseny i obtenció de les dades del COS	22
4.1.1. <i>Delimitació de la zona i selecció dels informants</i>	22
4.1.2. <i>L'eina de recollida de dades: l'entrevista semidirigida de final obert</i> ...	25
4.2. Tractament de les dades	25
4.2.1. <i>Enregistrament</i>	25
4.2.2. <i>Transcripció</i>	25
4.2.3. <i>Selecció i classificació de les entrevistes</i>	25
4.2.4. <i>Digitalització</i>	26
4.2.5. <i>Correcció</i>	26
4.2.6. <i>Paral·lelització</i>	27
4.3. Possibilitats d'accés i explotació de les dades del COS	27
5. Possibilitats de recerca del COS	27
6. Criteris de transcripció	30
7. Membres de l'equip de recerca del COS	32
8. Bibliografia	33
9. Índex de mostres. Capitals i transcripcions	37
9.1. 01 MMS	38
9.1.1. <i>Capitals</i>	38
9.1.2. <i>Transcripció</i>	38
9.2. 02 GEM	40
9.2.1. <i>Capitals</i>	40
9.2.2. <i>Transcripció</i>	40

9.3. 03 JAU	42
9.3.1. <i>Capitals</i>	42
9.3.2. <i>Transcripció</i>	43
9.4. 04 ROS	44
9.4.1. <i>Capitals</i>	44
9.4.2. <i>Transcripció</i>	45
9.5. 05 ESF	46
9.5.1. <i>Capitals</i>	46
9.5.2. <i>Transcripció</i>	47
9.6. 06 OLC	49
9.6.1. <i>Capitals</i>	49
9.6.2. <i>Transcripció</i>	49
9.7. 07 CAS	51
9.7.1. <i>Capitals</i>	51
9.7.2. <i>Transcripció</i>	51
9.8. 08 EEG	53
9.8.1. <i>Capitals</i>	53
9.8.2. <i>Transcripció</i>	54
9.9. 09 HER	55
9.9.1. <i>Capitals</i>	55
9.9.2. <i>Transcripció</i>	56
9.10. 10 MER	58
9.10.1. <i>Capitals</i>	58
9.10.2. <i>Transcripció</i>	58
9.11. 11 ANN	60
9.11.1. <i>Capitals</i>	60
9.11.2. <i>Transcripció</i>	60
9.12. 12 APS	62
9.12.1. <i>Capitals</i>	62
9.12.2. <i>Transcripció</i>	63
9.13. 13 TRO	64
9.13.1. <i>Capitals</i>	64
9.13.2. <i>Transcripció</i>	65
9.14. 14 NAR	66
9.14.1. <i>Capitals</i>	66
9.14.2. <i>Transcripció</i>	67
9.15. 15 VDC	69
9.15.1. <i>Capitals</i>	69
9.15.2. <i>Transcripció</i>	69
9.16. 16 JOS	71
9.16.1. <i>Capitals</i>	71
9.16.2. <i>Transcripció</i>	71
9.17. 17 TOR	73
9.17.1. <i>Capitals</i>	73
9.17.2. <i>Transcripció</i>	74

9.18. 18 LMD	75
9.18.1. <i>Capitals</i>	75
9.18.2. <i>Transcripció</i>	76
9.19. 19 JPA	77
9.19.1. <i>Capitals</i>	77
9.19.2. <i>Transcripció</i>	78
9.20. 20 JSR	80
9.20.1. <i>Capitals</i>	80
9.20.2. <i>Transcripció</i>	80
9.21. 21 JAB	82
9.21.1. <i>Capitals</i>	82
9.21.2. <i>Transcripció</i>	83
9.22. 22 CAB	84
9.22.1. <i>Capitals</i>	84
9.22.2. <i>Transcripció</i>	85
9.23. 23 LLU	86
9.23.1. <i>Capitals</i>	86
9.23.2. <i>Transcripció</i>	87
9.24. 24 MAR	89
9.24.1. <i>Capitals</i>	89
9.24.2. <i>Transcripció</i>	89
9.25. 25 JAT	91
9.25.1. <i>Capitals</i>	91
9.25.2. <i>Transcripció</i>	92
Content of the CD / Contenido del CD / Contingut del CD	95

LES VARIETATS SOCIOCULTURALS DE LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA: EL COS (CORPUS ORAL DE VARIETATS SOCIOCULTURALS) DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

El 1991 en el decurs del Congrés de l'AILLC d'Alacant-Elx (Boix 1993) s'argumentava la necessitat que s'aplegués un corpus del català oral de Barcelona i la seva àrea metropolitana en el marc d'una recerca interdisciplinària de lingüistes i científics socials. Aquell projecte esdevingué una recerca subvencionada amb diners públics (PB 90-0505) i que avui presentem per al seu públic prioritari: la comunitat acadèmica dels països de llengua catalana. Aquí descrivim solament el component sociocultural del projecte o COS, ja que els altres components (el geolectal, el funcional i el de conversa col·loquial) ja han estat presentats a d'altres llocs (vegeu, per exemple Oller *et al.* 2000, Alturo, Boix i Perea 2002, Payrató i Alturo 2002, Alturo i Payrató 2004). Aquest text es basa en part en la comunicació presentada al Congrés de l'AILLC de Girona el 2003 per Emili Boix-Fuster, Mireia Galindo i F.X. Vila.

A força investigadors de la llengua nascuts i crescuts a Barcelona els sobta la seguretat amb què col·legues lingüistes rebutgen o consideren genuïna una o altra expressió, perquè la diuen així o aixà a Campos o a Bell-lloc d'Urgell, o on sigui. En moltes construccions, doncs, els investigadors de Barcelona no tenen intuïció davant expressions que produeixen “la mateixa esgarrifor que quan se'm trenca el guix i rasco la pissarra amb les ungles” (Solà 1999). Simplement succeeix que els barcelonins viuen en una gran ciutat on hi ha tants fenòmens de variació interna, que ningú pot parlar en nom de tota la conurbació. Els canvis *demogràfics, socials i econòmics, polítics i comunicatius* han estat tan descomunals a Catalunya i a Barcelona, que han provocat canvis sociolingüístics també radicals.

Aquests canvis fan necessaris corpus com el que descrivim, si el que es vol de debò és conèixer l'ús majoritari dels parlants de la llengua, que són els que al capdavall “manen” (vegeu Solà 2003, que relativitza aquest comandament en llengües poc segures i poc autònomes com la catalana). A partir de corpus com aquest es poden establir comparacions amb altres varietats lingüístiques a la mateixa zona i a altres zones. A continuació, en la primera part d'aquest article, presentem els canvis socials que expliquen els profunds canvis del català actual, mentre que en la segona analitzem els components del corpus i les seves possibles aplicacions.

1. Els grans canvis socials al darrere dels canvis sociolingüístics de Barcelona i la seva regió

La variació lingüística és determinada en gran part pels canvis en l'estructura i organització socials, que passem doncs a detallar a continuació. Tractarem en general dels canvis catalans perquè sovint són indistingibles dels canvis al cap i casal, Barcelona.

1.1. Canvis demogràfics, socials i econòmics. La població catalana s'ha triplicat en el segle XX; ha passat de dos a set milions, gràcies sobretot als fluxos immigratoris peninsulars primer, i extrapeninsulars i extraeuropeus després (Domingo i Osàcar 1998, Cabré 1999). Aquestes migracions, cadascuna de les quals té efectes diferents en el repertori lingüístic de la població (vegeu 1.1.4), han anat aparellades amb una redistribució de la població pel territori català en favor de les zones costaneres i centrals industrials i de serveis (Farràs, Torres i Vila 2000), i han comportat uns índexs molt elevats de barreja etnicolingüística: aproximadament dos de cada tres ciutadans catalans actuals provenen, per alguna línia familiar, d'aquestes migracions (Cabré 1999).

La societat catalana d'inici de segle XX era “en blanc i negre”: els contrastos entre rics i pobres eren molt marcats (vegeu Fabre i Huertas 2000 sobre Barcelona). A començaments de segle XX la Catalunya negra i tenebrista dels desemparats i marginats pintats per Isidre Nonell, la Catalunya llibertària del moviment anarcosindicalista, o la Catalunya rabassaire, poc tenien a veure amb la Catalunya burgesa, tan cívica i ideal com la Ben Plantada d'Eugeni d'Ors que somiaven els noucentistes elitistes i la petita burgesia il·lustrada barcelonina, lectora *D'Ací i d'Allà* o *Mirador* (Huertas i Geli 2000), que giraven l'esquena a aquella Catalunya popular i/o pagesa, de la qual molts d'ells, de prop o de lluny, també provenien. Barcelona sintetitza, més que cap altre lloc del país, la transformació en una societat i cultura de masses moderna (Espinet i Tresserras 1999). A causa d'aquesta escassa mobilitat social i geogràfica de la població, els correlats lingüístics d'aquella desigualtat social eren probablement tallants. Així com es diferenciava clarament la gent per la seva manera de vestir (barret i pell més clara els senyors, gec i pell més fosca els treballadors), s'ha suggerit repetidament que també es podia identificar el seu barri o localitat de residència per la manera de parlar. El que sabem de cert és que aquestes desigualtats socials es devien reflectir en l'accés molt desigual de la població al domini de la llengua escrita i al reconeixement i coneixement de la norma lingüística oral i escrita tant en castellà com en català –molt menys difós aquest darrer codi per la manca d'escolarització en aquesta llengua. Quan la població s'alfabetitza, ho fa a través de la llengua castellana (Vilanova 1995, 1996; López del Castillo 1995). En la frontissa dels segles XIX i XX a Catalunya, el castellà tot just comença tímidament a perdre el monopoli (característic de la diglòssia fishmaniana) en la majoria de funcions de prestigi, formals i públiques. Per la seva banda la norma escrita catalana, que no es fixarà fins a la reforma fabriana, en la segona dècada del segle, no podrà vehicular-se massivament fins als anys vuitanta i, amb la reinstauració de la Generalitat en el postfranquisme, aquesta vehiculació no serà total encara: en tancar el segle, segons el cens lingüístic de la població de 2001, sols la meitat dels catalans afirma poder escriure en català.

Quadre I. Graella d'entrevistats del COS

<i>Edat</i> any de naixement Fracció de classe	<i>18-24</i> 1980-1974	<i>25-34</i> 1973-1964	<i>35-44</i> 1963-1954	<i>45-54</i> 1953-1944	<i>55-64</i> 1943-1934	<i>65-75</i> 1933-1923	
Elits, alta burgesia			1		1		2
Tècnics alts i professionals liberals	1	2	2	1	1	1	8
Empleats i tècnics mitjans	3	1	4	3	2	1	14
Petits empresaris	2	1	2	1	1		7
Comerciants i autònoms		1	4	1	2	2	10
Contramestres i capatassos	1	1	1	1		1	5
Treballadors manuals en actiu	2	4	3	4	2	1	16
Treball. manuals vells i atur					3	5	8
Lumpen					1		1
	9	10	16	12	11	13	71

CODI	FRACCIÓ DE CLASSE	EDAT	TEXTOS	PARAULES
01. MMS	Treballadors manuals en actiu	18-24	1	3.448
02. GEM	Treballadors manuals en actiu	18-24	1	4.052
03. JAU	Treballadors manuals en actiu	25-34	1	3.576
04. ROS	Treballadors manuals en actiu	25-34	1	3.190
05. ESF	Treballadors manuals en actiu	25-34	1	3.576
06. OLC	Treballadors manuals en actiu	25-34	1	3.893
07. CAS	Treballadors manuals en actiu	35-44	1	4.347
08. EEG	Treballadors manuals en actiu	35-44	1	3.581
09. HER	Treballadors manuals en actiu	35-44	1	3.776
10. MER	Treballadors manuals en actiu	45-54	1	3.693
11. ANN	Treballadors manuals en actiu	45-54	1	2.916
12. APS	Treballadors manuals en actiu	45-54	1	3.461
13. TRO	Treballadors manuals en actiu	45-54	1	4.523
14. NAR	Treballadors manuals en actiu	55-64	1	3.858
15. VDC	Treballadors manuals en actiu	55-64	1	3.210
16. JOS	Treballadors manuals vells i aturats	55-64	1	2.756
17. TOR	Treballadors manuals vells i aturats	55-64	1	3.240
18. LMD	Treballadors manuals vells i aturats	55-64	1	3.903
19. JPA	Lumpen	55-64	1	4.176
20. JSR	Treballadors manuals en actiu	65-75	1	3.042
21. JAB	Treballadors manuals vells i aturats	65-75	1	3.702
22. CAB	Treballadors manuals vells i aturats	65-75	1	3.999
23. LLU	Treballadors manuals vells i aturats	65-75	1	3.083
24. MAR	Treballadors manuals vells i aturats	65-75	1	2.960
25. JAT	Treballadors manuals vells i aturats	65-75	1	3.796

La durada de cada conversa és de deu minuts aproximadament.